

Markus LEIDECK – Biserka BUDICIN, **Belašićev zbornik isprava. Povlastice, konstitucije, rezolucije, sporazumi, odluke i pravilnici važni za Pazinsku grofoviju i grad Pazin**, Istarsko arhivističko društvo – Državni arhiv u Pazinu, Pazin, 2018., 183 str.

Krajem 2018. godine, u sklopu projekta Ysterreich – Austrijska Istra, objavljena je knjiga »Belašićev zbornik isprava. Povlastice, konstitucije, rezolucije, sporazumi, odluke i pravilnici važni za Pazinsku grofoviju i grad Pazin« Markusa Leidecka i Biserke Budicin. Djelo sadrži dosad ne objavljene dokumente, odnosno zbirke dokumenata vezane i važne za grad Pazin i Pazinsku grofoviju. Autori ističu da su takve zbirke prijepisa srednjovjekovnih akata i isprava izrađivane iz potrebe nekog tijela da u svakom trenutku ima pri ruci sve važnije dokumente kojima regulira svoja prava i obveze. Zahvaljujući tomu danas imamo nemjerljivo vrijedne izvore za kvalitetna historiografska istraživanja razvoja različitih institucija kao i njihovih međuodnosa. Takvi, javnosti gotovo nepoznati dokumenti, važni su i za razumijevanje konteksta određenih općepoznatih povijesnih događaja; oni na neki način otkrivaju dosad neosvijetljene dijelove povijesne pozornice.

U kratkom »Predgovoru« (11-12) saznajemo kako je došlo do izdavanja ove knjige, kao i činjenicu da je »Belašićev zbornik« naziv koji autori dodjeljuju zbirci iz 1715. godine, a koju je sastavio bilježnik cesarske svjetlosti Patrik Josip Belašić (Patricio Giuseppe Bellasich). Taj dokument koji se nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu dosad je bio nepoznat, iako je očito poslužio za sastavljanje većeg dijela »Škrinje povlastica«, zbirke koje je bila poznata i citirana. Autori ovdje ukratko izlažu sadržajnu strukturu knjige. Najprije Belašićeva zbornika, a zatim i zbirke »Škrinja povlastica«, koja je u velikoj mjeri nastala na temelju upravo »Belašićeva zbornika« između 1774. i 1776. godine za potrebe Pazinske grofovije. U predgovoru se zaključuje da te zbirke imaju vrijednost povijesnih spomenika te da je od svega sabranog materijala u sklopu projekta Ysterreich za prvu objavu odabrana upravo ta, kako navode, za povijest Pazina i središnje Istre prevrijedna zbirka.

U prvom poglavlju »Datacija i životni put dviju kopijalnih knjiga« (13-18) autori obrađuju dataciju i put koji su dokumenti prošli od svog nastanka do danas. Saznajemo tako da se »Belašićev zbornik« nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, dok se »Škrinja povlastica« danas nalazu u Državnom arhivu u Rijeci. Autori detaljno obrađuju nastanak tih dokumenata akcentirajući njihov međuodnos. Dokument »Škrinja povlastica« nastala između 1774. i 1776. godine velikim je dijelom nastala prepisivanjem naslovnog djela te knjige, odnosno »Belašićeva zbornika« s tim da je u nju ugrađeno još nekoliko dokumenata. Osim kronološke obrade nastanka dokumenata, autori su istražili i put dokumenata od vremena nastanka do njihova smještaja u današnje arhivske institucije. »Škrinja povlastica« tako prolazi put u kojem prelazi iz privatnih ruku do stanovitog konzervatora Kandlera, koji je prema mišljenju autora nanio i najveću štetu samoj zbirci, ali ju na kraju poklanja knjižnici pokrajinskog vijeća u Poreču. Nakon Drugoga svjetskog rata zbirka konačno završava u Državnom arhivu u Rijeci, gdje se i danas nalazi. Za razliku od »Škrinje povlastica« povijesni put »Belašićeva zbornika« autori nisu uspjeli utvrditi u potpunosti.

U drugom poglavlju »Akti važni za Pazinsku grofoviju i grad Pazin u kontekstu« (19-51) obrađuju se akti važni za Pazinsku grofoviju i grad Pazin u povijesnom i društvenom

kontekstu, a tu je moguće vidjeti i fotografije originalnih dokumenata. Autori daju detaljan opis sadržaja samih zbirki kao i razloge i kronologiju njihova nastanka. »Belašićev zbornik« kao najstariji rukopis sadrži prijepise 35 dokumenata, koje knjiga donosi u cijelosti. Zbornik počinje prijepisom »Istarskog privilegija«, ispravom kojim grof Albert III. Gorički 1365. godine daje povlastice svojim vazalima u Istri te uređuje odnose, prava i obveze, između svoje kuće i vitezova, vlastelina, plemića i drugih odličnika u Istri. Naime, grofovi Gorički su u 12. stoljeću kao zaštitnici porečkih biskupa od njih preuzeli pazinski posjed, a u 14. stoljeću izdali su tu ispravu koja predstavlja temeljni dokument Istarske grofovije, kojoj su dali status posebne pokrajine u sklopu goričkih, kasnije i habsburških posjeda. Nakon smrti Alberta III. Goričkog vlast nad Istrom preuzima porodica Habsburg, pa vojvode Leopold III. i Albert III. 1374. godine potvrđuju »Istarski privilegij« koji je nakon njih potvrdilo više austrijskih vladara, a posljednji među njima 1734. godine bio je car Karlo V. U nastavku knjiga donosi povijesni pregled promjena vlasništva nad Pazinskom grofovijom. Zbornik sadrži i više isprava i dopisa u obliku naredbi zakupcima Pazinske grofovije i dužnostima pazinskih kapetana koje se odnose na plaćanje poreza. Tako je nadvojvoda Karlo 1581. godine zakupcima Grofovije, braći Keutschach, zabranio da podanike koji duguju porez zatvaraju u tamnice pazinskog kaštela zajedno sa zločincima, već na neko prikladnije mjesto. Belašić je u zbornik uvrstio i nekoliko uopćenih oduka i pravilnika o građanskim i kaznenim predmetima kao odluka cara Ferdinanda II. kojim se zabranjuju psovke, vraćanje, priležništvo, preljub, pijanstvo i lihvarenje.

Isprave iz »Škrinje povlastica« knjiga donosi na način da se prva tri dokumenta objavljuju samo u onim dijelovima koja nedostaju u Belašićevu zborniku, a zatim sedam dokumenata kojih nema u Belašićevu zborniku i popis kapetana Pazina od 1283. do 1788. godine. Kao iznimno važan izvor autori apostrofiraju »Istarski Privilegij« dokument koji još nije bio obrađivan u hrvatskoj historiografiji. Na kraju tog poglavlja, a neposredno prije samog prijelaza na izvore nalaze se »značajke jezika i pisma te načela priređivanja teksta« (49), gdje autori ukratko obrazlažu na koji su način tekstovi transkribirani i prevedeni.

Slijede tri poglavlja kojima autori daju nadnaslov »Izvori« u kojima se donose dokumenti, odnosno transkripcije predmetnih zbirki:

»I. Belašićev zbornik isprava« (51-131), kronološki to je najstarija zbirka dokumenata koju obrađuje ova knjiga. Pisana je mletačkim dijalektom.

»II. Škrinja povlastica Pazinske grofovije« (131-161). ta zbirka nastala je na temelju »Belašićeva zbornika«, koji sadržajno zauzima veći dio zbirke. S obzirom da je riječ o mlađoj zbirci jasno je da su u nju ugrađeni i drugi dokumenti koji su nastali nakon »Belašićeva zbornika«. Ta zbirka također je pisana mletačkim dijalektom.

»III. Istarski privilegij« (161-169); ta je isprava tijekom srednjeg vijeka i ranog novog vijeka bila dokaz statusa austrijske pokrajine u središnjoj Istri. Stoga autori tu važnu ispravu na kraju knjige objavljuju u transkripciji na njemačkom jeziku i prijevodu na hrvatski jezik. Na kraju, umjesto zaključka, slijedi poglavlje »Prema diplomatskom zborniku središnje Istre i Liburnije (umjesto zaključka)« (169-176). U tom poglavlju autori konstatiraju da zbirke odnosno dokumenti objavljeni u ovoj knjizi predstavljaju tek mali dio fundusa dokumenata važnih za povijest Istre i Liburnije. Iznose zato ideju kako bi trebalo pristu-

piti izradi i izdavanju serije izdanja pod nazivom »Diplomatički zbornik središnje Istre i Liburnije«, koji bi onda osim dokumenata koji su obrađeni u ovoj knjizi, a odnose se prije svega na uređenje odnosa u Pazinskoj grofoviji, sadržavao i dokumente koji se bave imovinsko-pravnim odnosima i dodjelama funkcija. Autori ovdje ukratko izlažu neke od tih vrsta dokumenata. Na kraju zaključuju da je ova knjiga prvi korak upravo prema diplomatskom zborniku središnje Istre i Liburnije.

O dijelu Istre koji je od 14. stoljeća do 1918. bio u sastavu Austrije znatno se manje piše nego o priobalnoj, tzv. mletačkoj Istri. Zato se unutar ove knjige mogu naći zanimljivi podatci koji upotpunjuju mozaik istarske povijesti. »Belašićev zbornik isprava« u čijem su nastanku korišteni arhivski izvori iz Austrije i Hrvatske dat će značajan doprinos poznavanju i daljnjem istraživanju povijesti našega najvećeg poluotoka.

Silvestar Štefović